

ДО ЗМІСТУ ПОВАГИ ДО СВОБОДИ ДУМКИ ТА СЛОВА, ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СВОЇХ ПОГЛЯДІВ І ПЕРЕКОНАНЬ І СВІТОГЛЯДУ ЗАСУДЖЕНИХ

Гальцова О.В.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,

науковий співробітник

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В. Сташиса

Свобода думки і слова та свобода на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також свобода світогляду проголошені у статтях 34, 35 Конституції України. Свобода слова та думки, світогляду людини, крім Основного Закону держави, закріплена у низці документів міжнародного характеру, у тому числі стосовно поводження із засудженими (наприклад, статті 9 і 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; статті 18 і 19 Загальної декларації прав людини; статті 19 і 27 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права; статті 2.1, 2.2, 4.2 Декларації про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин; а також принципи 41 та 42, 59, 66.1, 77.1 Мінімальних стандартних правилах поводження з в'язнями; правила 29.1, 29.2, 29.3, 35.1 ЄПП та ін.). Усе це вказує на те, що засудженій особі під час відбування кримінальних покарань гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Згідно ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право на свободу слова та інформації містить у собі: право *мати* переконання; право вільно *отримувати* інформацію (що включає як право на доступ до інформації, так і право не сприймати інформацію поза своєю волею); право вільно *поширювати* інформацію (яке включає у себе – право особи не бути змушеною давати інформацію проти своєї волі і право поширювати інформацію).

Свобода слова, вважають учені, тісно пов'язана з питаннями встановлення істини, самоврядування, забезпечення гнучкості політичної системи, самореалізації особи, природних прав людини та їх захисту. Фахівці конституційного права вважають, що свобода світогляду є одним із різновидів свободи думки і слова. На думку інших дослідників, свобода вираження поглядів як право людини, складається із кількох компонентів: свободи дотримуватися поглядів, свободи виражати свої погляди – так звана «свобода вираження поглядів» – та свободи інформації. Відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини «свобода вираження поглядів є одним із засадничих положень демократичного суспільства та однією з основних умов його розвитку й самореалізації кожної окремої особи». За твердженням фахівців, право на свободу вираження поглядів охоплює усі

форми вираження: усну та письмову, в тому числі свободу журналістики як у друкованих ЗМІ, так і в онлайн-медіа, а також всі форми мистецтва. Крім того, свобода вираження поглядів набула великого значення, зокрема, в контексті потенціалу Інтернету як інтерактивного та глобального засобу спілкування. Тому з урахуванням таких визначень, розглянемо дане право засуджених у сукупності.

Як зазначають науковці, право на свободу думки і слова передбачає можливість кожної людини самостійно визначати для себе систему моральних, духовних та інших цінностей і вільно їх висловлювати або оприлюднювати шляхом використання будь-яких засобів їх вираження, у т. ч. через поширення інформації у виді поглядів і переконань з різних питань політичного, економічного, культурного, духовного життя суспільства і держави. Причому право на свободу вираження думки і поглядів стосується не лише тієї «інформації» чи тих «ідей», що сприймаються схвально або вважаються необразливими чи незначущими, а й тих, що викликають образу, обурення чи занепокоєння.

Тому, деякі автори указують, що у структурі поняття «свобода слова» його основними складовими є: демократична свобода; право публічно висловлюватися; вільне поширення інформації; можливість одержувати, зберігати та використовувати інформацію; наявність каналів та способів поширення інформації; наявність певних обмежень у поширенні інформації; неприпустимість цензури.

Згідно до норм міжнародного права, обмеження на свободу слова повинні відповідати трьом умовам: вони повинні строго узгоджуватись з законом, мати праведну мету і повинні бути необхідними і адекватними для досягнення цієї мети. Зокрема, у ч. 2 ст. 10 даної Конвенції стосовно всіх цих складових права на свободу вираження поглядів, встановлений *вичерпний перелік підстав* їх обмеження та наведені *умови*, за яких ці підстави можуть бути застосовані практично – «встановлення обмеження законом» та «необхідність в демократичному суспільстві». Закони, які вводять обмеження, повинні намагатися бути недвозначними і не давати можливості для різних тлумачень. Легітимними цілями вважаються захист репутації, гідності особи, національної безпеки, громадського порядку, авторського права, здоров'я і моралі.

Конституція України забороняє пропаганду соціальної, расової, національної чи релігійної ворожнечі, а також розголос відомостей, які містять державну таємницю. Тому Основний Закон проголошує, що право на свободу слова не є абсолютним і може бути законодавчо обмежене в інтересах суспільства або держави або у випадках, що мають морально виправданий характер, оскільки може завдавати шкоду інтересам інших учасників суспільства та держави. Наприклад, у ст. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», визначено, що свобода слова і вільне волевиявлення у друкованій формі своїх поглядів і переконань означають право кожного громадянина вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку

інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації. Крім того особа може вчиняти всі можливі дії з інформацією, вдаватися до будь-яких способів і засобів її використання і поширення. Норми цього закону поширюються також на осіб, які відбувають покарання.

Закон може в певних інтересах обмежувати свободу слова і свободу збирання, зберігання, використання і поширення інформації, а саме: в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошення інформації, одержаної конфіденційно та ін. Указане поширюється й на засуджених, хоча, на нашу думку, у частині збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свобода засудженої особи щодо цього є дещо обмеженою внаслідок її ізоляції від суспільства.

На думку дослідників, «свобода думки» включає в себе таке: можливість вільного міркування про різні суб'єкти; об'єкти, явища життя, відносини та інше, яке відбувається на підставі уявлень та переконань людини, її освіти, психологічного стану та середовища, в якому вона проживає. Фахівці конституційного права справедливо вважають, що неможливо за допомогою законодавства або інших юридичних засобів дозволити чи заборонити думку як таку, а також врегулювати процес її появи, зміни або зникнення в індивідуальній свідомості людини, оскільки мислення кожної людини взагалі знаходиться поза межами юридичного впливу, якому підвладні лише її фізичні дії, її вчинки.

Процес мислення є складним психічним процесом, і ніщо не може заборонити людині думати так чи інакше, навіть і сама людина не у змозі зробити цього. Думка не завжди стає словом, тобто не завжди може бути вербалізована, що залежить від бажання особи поділитися власною думкою та якою людина висловлює власне переконання або уявлення з певного приводу.

Отже, свободу думки засудженої особи жодним чином не можна заборонити, так само як не можна регулювати процес її появи, зміни або зникнення думок в індивідуальній свідомості людини. Це означає, що засуджена особа може вільно міркувати про будь-які об'єкти, явища життя та суспільства, події у державі та світі тощо. Свобода думки про вказане відбувається на підставі власних уявлень та переконань засудженої особи. Так чи інакше на це впливає її освіта, оточення, в якому вона знаходиться або проживає, релігійні чи культурні переконання.

Отже, зміст поваги до свободи слова засуджених, вільного вираження своїх поглядів і переконань, а також свободи світогляду засуджених, ми визначимо, як:

1) можливість вільно висловлювати свої погляди з різних питань життя держави та суспільства в усній чи письмовій формі, крім випадків їх обмеження;

2) можливість вільно виступати на зборах і нарадах, які скликаються адміністрацією установи виконання покарань;

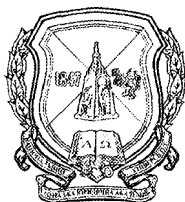
3) можливістю вносити свої пропозиції, що спрямовані на покращення виробничої діяльності установ виконання покарань, самодіяльних організацій засуджених;

4) заборonoю адміністрації установи виконання покарань можливості вільно виражати свої переконання стосовно власних уявлень на ті чи інші явища чи події та ін.

Виходячи із положень частин 1-2 ст. 54 Конституції України, особа під час відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі може бути наділена також й іншими свободами людини. Зокрема, мова може йти щодо: *вибору літературної, художньої, наукової і технічної творчості; інтелектуальної власності; авторських прав; моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.* Хоча, можливо реалізувати зазначені свободи у практичній площині під час виконання-відбування покарань надзвичайно складно, оскільки це, насамперед, пов'язано із фізичною ізоляцією засуджених. Але оскільки вони проголошені в Основному Законі держави, необхідно розробити правові заходи та розробити дієвий механізм для їх реалізації у національному законодавстві.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ЮРИДИЧНА НАУКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

27 вересня 2019 року

м. Одеса

УДК 34«312»(063)
Ю70

Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи: Матеріали
Ю70 міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27 вересня 2019 р.). –
Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 144 с.

ISBN 978-966-916-929-7

УДК 34«312»(063)

ISBN 978-966-916-929-7

© Національний університет «Одеська юридична академія», 2019